

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συγγραφείς του τόμου	13
Πρόλογος	15
Εισαγωγή	19

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΤΟ ΓΝΩΣΙΑΚΟ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΝΩΣΙΑΚΟΥ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ 27

Μ. Ζαφειροπούλου

Εισαγωγή	28
Βασικές αρχές του συμπεριφορισμού στην εκπαίδευση	31
Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης	37
Γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση στην εκπαίδευση	43
Αντί επιλόγου	52
Βιβλιογραφία	53

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ (Α.Λ.Α.Σ.): ΕΝΑ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΟΥ 59

Α. Ματσόπουλος

Εισαγωγή	60
Ορισμός της Αξιολόγησης Βασισμένης στη Λειτουργική Ανάλυση της Συμπεριφοράς (Α.Λ.Α.Σ.)	61
Τι κινητοποιεί ένα μαθητή; Ένας χρήσιμος τομέας πληροφοριών	76
Η συμβουλευτική σχέση σχολικού ψυχολόγου και εκπαιδευτικού μέσα στο πλαίσιο της Α.Λ.Α.Σ.	83
Συμπεράσματα και εφαρμογές στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	85
Βιβλιογραφία	87

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ 89*Κ. Αγγελή & Μ. Βλάχου*

Εισαγωγή	90
Τα προγράμματα διαμόρφωσης της συμπεριφοράς –	
Βασικές αρχές διαχείρισης της συμπεριφοράς	90
Η λειτουργική ανάλυση της συμπεριφοράς	93
Η αύξηση των θετικών συμπεριφορών	100
Η μείωση των ανεπιθύμητων συμπεριφορών	124
Αυτοδιαχείριση - αυτορρύθμιση	140
Η γνωσιακή διάσταση της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής	
προσέγγισης	149
Βιβλιογραφία	154

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ**ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ: Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ****Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ****ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ: ΟΡΙΣΜΟΣ, ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ, ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΑΛΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ 163***Ε. Γαλανάκη*

Εισαγωγή	164
Ιδιαιτερότητες των δυσκολιών προσαρμογής στην παιδική	
και εφηβική ηλικία	165
Διάκριση των δυσκολιών προσαρμογής	
από την ομαλή συμπεριφορά	171
Βιβλιογραφία	178

Β. ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ**ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΓΝΩΣΙΑΚΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ 181***Μ. Ζαφειροπούλου*

Εισαγωγή	182
Τα χαρακτηριστικά της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής	
παρέμβασης	184

Γενικές παρατηρήσεις και μελλοντικοί προσανατολισμοί	186
Βιβλιογραφία	188
ΣΧΟΛΙΚΟ-ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ:	
ΑΝΑΓΝΩΣΗ, ΟΡΘΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΓΡΑΦΗ, ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ	191
<i>Ε. Ματή-Ζήση</i>	
Εισαγωγή	192
Βασικά κριτήρια για τον προσδιορισμό των μαθησιακών δυσκολιών	194
Χαρακτηριστικά των παιδιών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες	198
Βιβλιογραφία	226
ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΗΠΙΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ:	
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΤΑΞΗ –	
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ	229
<i>Α. Γενά</i>	
Εισαγωγή	230
Ορισμός, χαρακτηριστικά και ταξινόμηση των παιδιών με ήπιες διαταραχές μάθησης	232
Βασικές προϋποθέσεις για την ορθή λειτουργία της τάξης	236
Συμπεράσματα και προοπτικές	258
Βιβλιογραφία	260
Γ. ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΥΜΕΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	
ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΠΑΡΟΡΜΗΣΕΩΝ:	
ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΠΡΟΣΕΚΤΟ ΜΑΘΗΤΗ ΩΣ ΤΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΙΚΗΣ	
ΠΡΟΣΟΧΗΣ-ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ	265
<i>Α. Καλαντζή-Αζίζι & Ε.Χ. Καραδήμας</i>	
Εισαγωγή	266
ΔΕΠΥ: Ορισμός, περιγραφή και επιδημιολογικά στοιχεία	267
Η αναπτυξιακή εικόνα και η καθημερινή ζωή των παιδιών με δυσκολίες προσεξίας και υπερδραστηριότητας	273
Αιτιολογικοί παράγοντες που σχετίζονται με την εκδήλωση της ΔΕΠΥ ...	276
Παρέμβαση στα προβλήματα που σχετίζονται με την απροσεξία και την υπερδραστηριότητα	279

Παράδειγμα εφαρμογής συνδυασμένων προγραμμάτων παρέμβασης για την αντιμετώπιση της ΔΕΠΥ	289
Σύνοψη και τελικά συμπεράσματα	292
Παράρτημα: Φαρμακευτική αγωγή του παιδιού με ΔΕΠΥ	
– Ενημερωτικό δελτίο για εκπαιδευτικούς	294
Βιβλιογραφία	298
ΔΙΑΤΑΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	303
<i>Φ. Μόττη-Στεφανίδη, Α.-Χ. Παπαθανασίου & Σ. Λαρούτσου</i>	
Εισαγωγή	304
Ορισμοί του φαινομένου της επιθετικότητας	308
Εξελικτική πορεία του φαινομένου της επιθετικότητας και των διαταραχών διαγωγής	312
Θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της επιθετικότητας	316
Παράγοντες επικινδυνότητας για τις διαταραχές διαγωγής	322
Αντιμετώπιση του φαινομένου της επιθετικότητας στα σχολεία	328
Βιβλιογραφία	336
 Δ. ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΥΜΕΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	
ΤΟ ΑΓΧΟΣ ΚΑΙ Η ΦΟΒΙΑ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ	343
<i>Ι. Μπίμπου-Νάκου</i>	
Εισαγωγή	344
Ορισμός των δυσκολιών άγχους/φοβίας	345
Σχολείο και διαταραχές άγχους/φοβίας	347
Η εκδήλωση του άγχους και της φοβίας	349
Η συχνότητα των προβλημάτων άγχους	357
Παράγοντες που ερμηνεύουν την εμφάνιση άγχους/φοβίας στα παιδιά	358
Η σημασία της ανάπτυξης στην εκδήλωση άγχους και φοβίας	363
Η αξιολόγηση των προβλημάτων άγχους και φοβίας	367
Γνωστική προσέγγιση	371
Αντιμετώπιση άγχους και φοβίας στο σχολείο	378
Κριτικές παρατηρήσεις για το άγχος στα παιδιά και τους εφήβους	383
Βιβλιογραφία	384

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ:**ΣΥΣΤΟΛΗ, ΝΤΡΟΠΑΛΟΤΗΤΑ, ΕΣΩΣΤΡΕΦΕΙΑ 393***Ε. Αργυρακούλη*

Εισαγωγή	394
Ορισμός: Τι είναι δειλία;	395
Αντιμετώπιση της δειλίας	406
Παράρτημα βιβλιογραφίας	418
Βιβλιογραφία	419

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ**ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΑΣΚΑΛΟ 423***Γ. Κλεφτάρας*

Εισαγωγή	424
Ταξινόμηση και χαρακτηριστικά της κατάθλιψης	426
Το παιδί με καταθλιπτικά συμπτώματα και η αντιμετώπισή του στο σχολείο	429
Βιβλιογραφία	449

Ε. ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗ: ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ**ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ: ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ 457***Ε. Σοφριανίδου*

Εισαγωγή	458
Θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της σχολικής διαρροής	459
Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα	462
Στρατηγικές πρόληψης και παρέμβασης	467
Στοιχεία γνωσιακού συμπεριφορισμού για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής	472
Βιβλιογραφία	480

ΣΤΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΕΣ ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ 483*Ε.Χ. Καραδήμας*

Η έννοια του στρες	484
Η διαχείριση του στρες	488
Επίλογος	502
Βιβλιογραφία	503

Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ 507*Ε. Σοφιανίδου*

Εισαγωγή	508
Παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τη διαμόρφωση ενός προγράμματος οργάνωσης της μελέτης	509
Γενικό πλάνο για τη διδασκαλία των δεξιοτήτων μελέτης	512
Εφαρμογές γνωσιακού-συμπεριφοριστικού τύπου στη διαμόρφωση προγραμμάτων οργάνωσης της μελέτης	517
Βιβλιογραφία	522

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ**ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ:****ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 525***Σ. Τριλίβα & G. Chimienti*

Εισαγωγή	526
Κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες: Ένα πλαίσιο για τη θετική ανάπτυξη	527
Εθελοντικές δραστηριότητες και προγράμματα μάθησης που συγχρονίζονται με την προσφορά υπηρεσιών	538
Εφαρμογές στη σημερινή Ελλάδα	547
Μια σειρά δραστηριοτήτων προσφοράς υπηρεσιών στην κοινότητα	552
Συμπεράσματα	558
Παράρτημα 1: Δικτυακοί τόποι σχετικοί με ζητήματα που αφορούν τα παιδιά και τον εθελοντισμό	560
Παράρτημα 2: Οργανώσεις φιλανθρωπίας και ανθρωπιστικής βοήθειας στην Ελλάδα	567
Βιβλιογραφία	570

Πρόλογος

Ο συλλογικός αυτός τόμος αποτελεί τη συνέχεια και τη μετεξέλιξη του βιβλίου της Α. Καλαντζή-Αζίζι (1992) *Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου*. Η ανάγκη για την έκδοση ενός τέτοιου βιβλίου προέκυψε αφενός μεν από τις σημαντικές εξελίξεις που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στον τομέα της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής θεραπείας σε παιδιά και εφήβους και αφετέρου από τον ολοένα αυξανόμενο προβληματισμό των εκπαιδευτικών για τη δική τους αποτελεσματική συμβολή στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μαθητές τους στο σχολείο. Και οι δύο επιμελήτριες του βιβλίου είχαν από καιρό κάνει ξεχωριστά η καθεμία τη διαπίστωση για την αναγκαιότητα του βιβλίου. Η υπογράφουσα μάλιστα είχε ήδη από το 1998 αρχίσει να συλλέγει το σχετικό υλικό. Αυτό, υπό μορφή πανεπιστημιακών σημειώσεων με τίτλο *Η γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση για τη μάθηση και τη συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο: Προοπτικές ομαλής εξέλιξης, προσαρμογής και πρόληψης*, χρησιμοποιήθηκε για τα μαθήματά της, εκτός από το Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, και στο Ερευνητικό Πρόγραμμα *Ακαδημαϊκή και Επαγγελματική Αναβάθμιση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (Πρόγραμμα Εξομοίωσης). Όταν, λοιπόν, η κ. Καλαντζή-Αζίζι μου έκανε την τιμή να μου προτείνει συνεργασία για την υλοποίηση του πονήματος αυτού τα πάντα ήταν ώριμα και το βιβλίο ξεκίνησε την επομένη κιόλας.

Οι μέρες και οι ώρες της συνεργασίας μας υπήρξαν πολλές. Με την πείρα της πολυγραφότατης κ. Καλαντζή-Αζίζι το κάθε βήμα μας προγραμματίστηκε μεθοδικά, με προσοχή και ακρίβεια. Με αυτό τον τρόπο οριοθετήθηκαν οι στόχοι και το περιεχόμενο του βιβλίου βάσει των οποίων ορίστηκαν και οι συγγραφείς οι οποίοι θεωρούνται οι πλέον ειδικοί για τα θέματα που ο καθένας επεξεργάστηκε. Τα τελικά κείμενα είναι προϊόν πολλών αναγνώσεων και αλληπάλληλων διορθώσεων. Αυτό που μας ενδιέφερε κυρίως ήταν το βιβλίο και το περιεχόμενό του να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και να καλύπτει τις ανάγκες του Έλληνα εκπαιδευτικού στον τομέα

της αντιμετώπισης και πρόληψης προβλημάτων προσαρμογής των μαθητών τους στο σχολείο. Χρειαζόμαστε ένα βιβλίο που να «παντρεύει» τη θεωρία με την πράξη, ένα εγχειρίδιο για τον δάσκαλο που να τον καθοδηγεί πώς να αντιλαμβάνεται και να εκτιμά σωστά το πρόβλημα του μαθητή του, δηλαδή να μην το παρερμηνεύει, και ως ένα βαθμό να μπορεί να το αντιμετωπίζει. Θέλαμε επίσης ένα βιβλίο που να βοηθάει τον δάσκαλο να μην κάνει λάθη τα οποία είτε επιδεινώνουν το πρόβλημα του μαθητή του είτε τον προδιαθέτουν σ' αυτό, καθώς κι ένα βιβλίο με τη βοήθεια του οποίου ο δάσκαλος να μπορεί να δημιουργεί ένα σχολικό περιβάλλον που συντελεί στην πρόληψη προβλημάτων. Αυτό ήταν το κύριο ζητούμενο και ελπίζουμε να το έχουμε επιτύχει.

Θεωρούμε ότι η εμπλοκή των δασκάλων στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των δυσκολιών προσαρμογής των παιδιών είναι απαραίτητη για τρεις πολύ βασικούς λόγους:

- α. Οι δάσκαλοι είναι, μετά τους γονείς, οι σημαντικότεροι ενήλικοι στη ζωή των παιδιών.
- β. Τα παιδιά συμμετέχουν μεν ενεργά στη δημιουργία του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, δεν παύουν όμως να είναι και πολύ ευάλωτα στις επιδράσεις που δέχονται από αυτό, σημαντικό μέρος του οποίου αποτελούν οι δάσκαλοί τους.
- γ. Οι γνωσιακού-συμπεριφοριστικού τύπου παρεμβάσεις (στις οποίες αναφέρεται το βιβλίο) είναι οι παρεμβάσεις εκείνες που κατεξοχήν και τεκμηρωμένα μπορούν και πρέπει να εφαρμόζονται στον φυσικό χώρο του μαθητή, δηλαδή το σχολείο, με την ενεργό συμμετοχή και του δασκάλου.

Το βιβλίο απαρτίζεται από *δύο κύρια μέρη*. Το *πρώτο μέρος* περιλαμβάνει τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εισάγεται στο θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται το γνωσιακό-συμπεριφοριστικό πρότυπο παρέμβασης. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται διεξοδικά στις μεθόδους αξιολόγησης των προβλημάτων των μαθητών που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός και υποδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτό. Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναφέρεται με λεπτομέρεια στις παρεμβατικές τεχνικές και στον τρόπο που αυτές μπορούν να εφαρμοστούν στην τάξη. Σημειώνουμε εδώ ότι όλα τα κεφάλαια του βιβλίου με πρακτικό περιεχόμενο είναι εμπλουτισμένα με χαρακτηριστικά παραδείγματα που υποδεικνύουν τον τρόπο εφαρμογής της παρέμβασης την οποία προτείνουν και αναλύουν.

Το *δεύτερο μέρος* του βιβλίου αναφέρεται στα πιο συνηθισμένα προβλήματα προσαρμογής των μαθητών, καθώς και στον τρόπο αντιμετώπισης του καθενός από αυτά. Ειδικότερα το δεύτερο μέρος χωρίζεται σε *πέντε ενότητες*. Στην *πρώτη*, που αποτελείται από ένα κεφάλαιο, ορίζονται και αναλύονται οι δυσκολίες προσαρμογής που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι. Η *δεύτερη ενότητα*, με τρία κεφάλαια, είναι αφιερωμένη στις μαθησιακές δυσκολίες και στους τρόπους αντιμετώπισής τους από τον δάσκαλο στο πλαίσιο του γνωσιακού-συμπεριφοριστικού μοντέλου. Την *τρίτη ενότητα* απαρτίζουν δύο κεφάλαια που αναφέρονται σε προβλήματα εξωτερικευμένης συμπεριφοράς, τα οποία σχετίζονται άμεσα και με προβλήματα μάθησης, όπως είναι η διάσπαση προσοχής, η υπερκινητικότητα, η διαταρακτικότητα και η επιθετικότητα, καθώς και στους ενδεικνυόμενους τρόπους αντιμετώπισής τους από τον δάσκαλο. Προχωρώντας στην *τέταρτη ενότητα* θα βρούμε τρία κεφάλαια αφιερωμένα στις συνηθέστερες δυσκολίες εσωτερικευμένης συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σήμερα, όπως είναι το άγχος, η συστολή, η κατάθλιψη. Και αυτά τα κεφάλαια ασχολούνται σε μεγάλη έκταση με τους τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών στην τάξη και είναι εμπλουτισμένα με τα απαραίτητα παραδείγματα. Η *πέμπτη και τελευταία ενότητα* με τα τρία πρώτα κεφάλαιά της είναι αφιερωμένη σε παρεμβάσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν σε ομαδικό επίπεδο μέσα στην τάξη είτε για λόγους επανόρθωσης είτε για λόγους πρόληψης. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της ενότητας αυτής αναφέρεται στον εθελοντισμό και αποτελεί μια πρωτότυπη εναλλακτική πρόταση προληπτικής παρέμβασης στο πλαίσιο της σχολικής τάξης.

Μαρία Ζαφειροπούλου

Καθηγήτρια

Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και Ψυχοπαθολογίας

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αθήνα, 1η Μαρτίου 2004